БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
июль
15
ПЯТНИЦА
№ 164 (4648)

Өртээ 20 көп.

СЭКП Төп Комитединиң Пленумун совет кижилер күш-ажылчы шылгарангай чедиишкиннер-биле уткаан. Планныг даалгаларны ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, совет улус партияның айтыын моон-даа ыңай боттандырарынга беленин илередип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1960 чылдың июль 13-те Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП Төп Комитединиң Пленуму ажыттынган.

ТК-ның Пленуму дараазында хүн айтырыын бадылаан:

Үлетпүрнү, транспортту хөгжүдер болгаш эртемниң база техниканың эң чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередириниң дугайында СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлериниң күүселдезиниң чоруп турарының дугайы — бо талазы-биле: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Латвияның улус ажыл-агый чөвүлелиниң, Красноярскиниң улус ажыл-агый чөвүлелиниң, Кемеровонуң улус ажыл-агый чөвүлелиниң, Караганданың улус ажыл-агый чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Автоматчыдылга болгаш машина тудуунуң талазы-биле күрүне комитединиң, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының Е. О. Патон аттыг электри-каңналга институдунуң илеткелдерин дыңнаар.

ТК-ның Пленуму эртенги хуралга: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Күрплан даргазы эш К. М. Герасимовтуң, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы эш И. С. Сениннин, Латвияның улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы эш Г. И. Гайленин илеткелдерин дыңнаан.

Кежээки хуралга: Красноярскиниң улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы эш П. Ф. Ломаконуң, Кемеровонуң улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы эш Л. Е. Графовтуң болгаш Караганданың улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы эш Б. Ф. Братченконуң илеткелдерин дыңнаан.

Обкомнарның, крайкомнарның болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының СЭКП ТК-ның кежигүнү эвес болуп турар бирги секретарьларын, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның крайкомнарының, обкомнарының үлетпүрнү болгаш транспортту эргелеп турар секретарьларын, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның обкомнарының, крайкомнарының үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң эргелекчилерин, партия хооркомнарының болгаш райкомнарының база улуг заводтарның парткомнарының чамдык секретарьларын; эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериниң даргаларын, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериниң даргаларының үлетпүр болгаш транспорт талазы-биле оралакчыларын, эвилелдешкен республикаларның Күрпланнарының даргаларын, улус ажыл-агый чөвүлелериниң даргаларын, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның министрлерин; эвилелдешкен республикаларның күрүненің эртем-техника комитеттериниң даргаларын, чамдык бүдүрүлгелерниң директорларын болгаш кол инженерлерин, эртемденнерни, үлетпүрнүң болгаш транспорттуң мурнакчыларын база чаартыкчыларын; күрүненің болгаш тускай конструктор бюроларының начальниктерин болгаш кол конструкторларын; эртем-шинчилел институттарының удуртукчуларын болгаш министерстволарның база төп ведомстволарның өске-даа удуртукчуларын; ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның удуртукчу ажылдакчыларын,төп солуннарның болгаш журналдарның редакторларын, СЭКП ТК-ның аппарадының харыысалгалыг ажылдакчыларын ТК-ның Пленумунуң ажылынга киржири-биле чалап келдиргилээн.

СЭКП ТК-ның Пленуму бодунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

СЭКП Төп Комитединиң Пленуму

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму Кремльдиң Улуг ордузунга июль 13-гүн эртенинде ажыттынган. Үлетпүрнү, транспортту хөгжүдер болгаш эртемниң база техниканың эң чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередириниң дугайында СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлериниң күүселдезиниң чоруп турарының дугайында айтырыгны Пленум чугаалажыр.

СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары эш **Н. С. Хрущев** Пленумну ажыткан.

Чугаалажыр айтырыгның талазы-биле бир-ле дугаарында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Күрпланының Даргазы **К. М. Герасимов** илеткел кылган.

Эш К. М. Герасимовтуң илеткели

СЭКП-ниң XXI съездизиниң соонда эрткен үениң дургузунда Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле чеди чыл планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демиселге улуг тиилелгелерни чедип алган деп, илеткелчи чугаалаан. Маадырлыг ажылчын аңгының, алдарлыг колхозчу тараачыннарның, бистің кайгамчыктыг интеллигенциястың эрес-шудургу күш-ажылының ачызында, партияның организакчы болгаш кижизидикчи кайгамчык улуг ажылының ачызында ол тиилелгелер болдукар аргалыг апарган.

Совет Эвилелиниң республикаларының эң улуу—Россия Федерациязының ролю чеди чыл планының салган сорулгаларын күүседиринге дыка улуг деп эш Герасимов чугаалаан. Чеди чыл планының контроль чурагайларын ёзугаар Россия Федерациязында үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 80 хуу көвүдээн турар ужурлуг. Ооң-биле кады алюминий бүдүрери ийи катап, электроэнергия ажылдап үндүрери—ийи ажыг катап, нефть тывыжы—2,3 катап, машина тудуунуң продукциязын үндүрери—ийи катап, химиктиг продуктуларны бүдүрери—2,5 катап өзер.

Улустуң хереглел бараанныларын бүдүрерин дыка калбартырын төлевилээн. Республиканың чөөн талакы районнарында үлетпүрнү өстүрериниң дүргедеттинген темпилери көрдүнген.

Калбак социалистиг чарышка үндезилээш, СЭКП ТК-ның хүн бүрүдеги дузазынга даянгаш, Россия Федерациязының совет болгаш партия органнары, улус ажыл-агый чөвүлелдери, бүдүрүлгелериниң коллективтери 1959 чылда үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планын хуусаа бетинде күүседирин хандырган. Бо чылдың бирги чартыының программазы база хуусаа бетинде боттанган.

Чурттуң бүгү улус ажыл-агыйының үндезини — аар индустрияны колдазы өстүрери республикада хандыртынып турар. Кара металлдарның прокадын, никельди, металл кезер станоктарны, дарганналга-тапталга дериглерин, көдээ ажыл-агый машиналарын, минералдыг чемишчилгелерни болгаш өске-даа чугула кылыгларны бүдүрер талазы-биле чеди чыл планын ёзугаар 1961 чылга көрдүнген ыңдыг деннел РСФСР-ге бо чылын чедип алдынган турар.

Эрткен чылын-даа, эрткен чартык чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1958 чылдыынга деңнээрге 15 хуу өзүп турар, ынчаарга ол чеди чыл планында 12 хуу кылдыр көрдүнген болгай. Эрткен чылын ышкаш, бо чылын база-ла күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган, үлетпүр продукциязының бүгү немей өзүлдезинин барык дөрттүн үш кезиин алган.

Эрткен чартык чылда Вологданың, Астраханьның, Туланың, Читаның, Тюменьниң болгаш Алтайның улус ажыл-агый чөвүлелдериниге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның ботүнезин чиигедир талазы-биле планныг онаалгалар бүгү бүдүрүлгелериниң барык үштүн бириге күүсеттинмээн деп илеткелчи демдеглээн. Карелияның, Орелдуң, Белгородтуң болгаш Тюменьниң улус ажыл-агый чөвүлелдериниң хөй-хөй бүдүрүлгелери продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалгаларны күүсеттээн.

Республикада капитал тудугнуң дугайын эш Герасимов ооң ыңай чугаалаан. 1959 чылда 700 чыгам улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тутган. Бо чылын РСФСР-ниң үлетпүрүнге капитал салыышкыннар 74 миллиард рубль, азы эрткен чылдыындан 21 хуу хөй болур. Чурттал га болгаш культура-амыдырал тудуу улам-на калбарар. 1959—1960 чылдарда 76 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирер.

Чыып эптээр демир-бетонну ажыглаарын улгаттырып турзажок, республиканың ылангыя чөөн талакы районнарында тулуг индустриязының хөгжүдүлүнде ам-даа хожудашкыннар көстүп турар. Ол байдалды чок кылырда ССРЭ-ниң Күрпланының дузазы негеттинип турар деп эш Герасимов демдеглээн.

Үлетпүрнүң материал-техниктиг хандырылгазын планнаар чорукту өкижидериниң өргежок чугулазын эш Герасимов онзалап демдеглээн. Чамдык эртем-шинчилел болгаш төлевилел организацияларын эвилел органнарының башкарылгазындан республиканың болгаш улус ажыл-агыйының чамдык чөвүлелдериниң эргезинге дамчыдып бээр дугайында айтырыгны көөрүн ол база саналдаан.

Партияның Төп Комитединиң бо Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш Россия Федерациязының экономиктиг районнарының ажылчы чоннары идепкейлиг белеткенген деп, илеткелчи түңнелинде медеглээн. Немелде арганларны илереткеш, олар чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле бедиткен чаа хүлөөлгелерни алганнар. Ол планны чедиишкиннинг күүседиринге коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары үнелеп четтинмес салыышкынын киирип, шылгарангай түңнелдерни чедип ап, коммунистиг ёзу-биле канчаар ажылдаар болгаш чурттаар ужурлуунун үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Чаа техниканы нептередир талазы-биле эң чугула 8 муң хемчеглерни эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында боттандырган.

Бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыдарын хөгжүдеринге чаа базым кылдынган. Чижээлээрге, кара металлургияда шой эзилдириниң 96 хуузун автоматчыткан чылдылга чурумнарлыг домна суугуларынга чорудуп турар. Республиканың машина тудуунун бүдүрүлгелериниге бо чылын 90 цехтерни болгаш участоктарны бүрүн комплексилиг механизаттаан болгаш автоматчыткан турар. Ынчаарга 1958 чылда чүгле 12 ыңдыг цехтер болгаш участоктар турган болгай. 1959—1960 чылдарда 1300 шууштурулга, конвейер, автоматчыдылга болгаш чартык автоматчыдылга шугумнарын ажыглалга киирген турар.

Машиналарның чаа конструкциялары улус ажыл-агыйынга улуг ужурдузалыг. Бо чылын Ленинградтың металл заводунуң белеткеп үндүргени 300 муң киловатт күчүлүг ховар дээн бүс хоолайы, азр машина тудуунуң Электросталь заводунуң бүдүрүп үндүргени «120» деп үш валкалыг стан болгаш ооң-даа өскелер ыңдыг болуп турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир үлетпүрнүң чамдык адырларында техниктиг чепсегленишкинниң деннелинде хожудашкынның фактылары ам-даа бар, эргижирээн кылыларны-даа бүдүрүп үндүргүлей бергилээр деп илеткелчи демдеглээн. Ол четпестерни чайлаттыр төлөөде, чаа техниканы нептередир талазы-биле хемчеглерни бо чылын республикада ажылдап кылып турар, ол хемчеглер улус ажыл-агыйының планының чарылбас кезээ болу бээр.

Бүдүрүлгелерни специализастаар болгаш кооперастаар талазы-биле республикага дыка улуг ажыл чоруттунган. Чижээлээрге, улус ажыл-агыйының чөвүлелдериниң ажылчорудулгазының үезиниң дургузунда машина тудуунуң 900 ажыг улуг заводтарынга специализастаашкын талазы-биле хемчеглерни боттандырган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның ботүнезин чиигедир талазы-биле чеди чыл планының онаалгалары чедиишкинниг күүсеттинип турар. 1960 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1958 чылдыынга деңнээрге 15 хуу өзүп турар, ынчаарга ол чеди чыл планында 12 хуу кылдыр көрдүнген болгай. Эрткен чылын ышкаш, бо чылын база-ла күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган, үлетпүр продукциязының бүгү немей өзүлдезинин барык дөрттүн үш кезиин алган.

Эрткен чартык чылда Вологданың, Астраханьның, Туланың, Читаның, Тюменьниң болгаш Алтайның улус ажыл-агый чөвүлелдериниге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның ботүнезин чиигедир талазы-биле планныг онаалгалар бүгү бүдүрүлгелериниң барык үштүн бириге күүсеттинмээн деп илеткелчи демдеглээн. Карелияның, Орелдуң, Белгородтуң болгаш Тюменьниң улус ажыл-агый чөвүлелдериниң хөй-хөй бүдүрүлгелери продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалгаларны күүсеттээн.

Республикада капитал тудугнуң дугайын эш Герасимов ооң ыңай чугаалаан. 1959 чылда 700 чыгам улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тутган. Бо чылын РСФСР-ниң үлетпүрүнге капитал салыышкыннар 74 миллиард рубль, азы эрткен чылдыындан 21 хуу хөй болур. Чурттал га болгаш культура-амыдырал тудуу улам-на калбарар. 1959—1960 чылдарда 76 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирер.

Чыып эптээр демир-бетонну ажыглаарын улгаттырып турзажок, республиканың ылангыя чөөн талакы районнарында тулуг индустриязының хөгжүдүлүнде ам-даа хожудашкыннар көстүп турар. Ол байдалды чок кылырда ССРЭ-ниң Күрпланының дузазы негеттинип турар деп эш Герасимов демдеглээн.

Үлетпүрнүң материал-техниктиг хандырылгазын планнаар чорукту өкижидериниң өргежок чугулазын эш Герасимов онзалап демдеглээн. Чамдык эртем-шинчилел болгаш төлевилел организацияларын эвилел органнарының башкарылгазындан республиканың болгаш улус ажыл-агыйының чамдык чөвүлелдериниң эргезинге дамчыдып бээр дугайында айтырыгны көөрүн ол база саналдаан.

Партияның Төп Комитединиң бо Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш Россия Федерациязының экономиктиг районнарының ажылчы чоннары идепкейлиг белеткенген деп, илеткелчи түңнелинде медеглээн. Немелде арганларны илереткеш, олар чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле бедиткен чаа хүлөөлгелерни алганнар. Ол планны чедиишкиннинг күүседиринге коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары үнелеп четтинмес салыышкынын киирип, шылгарангай түңнелдерни чедип ап, коммунистиг ёзу-биле канчаар ажылдаар болгаш чурттаар ужурлуунун үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Парлалга конференциязынга Н. С. Хрущевтуң медеглели

Июльдуң 12-де Кремльге болган парлалга конференциязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев дараазында медеглелди кылган:

«Бистің чуртувустуң агаар делгемин америк шериг самолёдунуң чаа каржызы-биле үрээнин холбаштыр Американың Каттышкан Штаттарының, Великобританияның болгаш Норвегияның чазактарынга Совет Эвилелиниң чазза шиитпирлиг удурланыышкынны дүүн кылган дээрин америк шериг самолёдунуң бо өнчүк-чөңгээлиг ужудушкуну дээрге, Совет Эвилелиниң девискээринче шпиончу ужудушкуннарны чорударын соксаткан дээр дугайында президент Эйзенхауэрниң Парижке кылган бүзүрединиң бичии-даа үндезин чок мегеэйн база хереченлеп турар.

Бо өнчүк-чөңгээлиг ужудушкунга Англияның чазаның кандыг төлеп чок рольду ойнаанын демдеглээри база эргежок чугула. Американың Каттышкан Штаттарының Совет Эвилелинге удур агрессчи үүлгедиглериниң шуут киржиктизи болганын англи чазак көргүскен. Дүшкүүрлүг чорукту чымчадырынга идигни бээрин болгаш Совет Эвилели-биле харылзааларызыны экижидерин күзеп турар бис дээр дугайында Англияның чазаның албан ёзугаар кылып турар медеглелдери-биле бо мындыг роль канчап-даа дүүшпейн турар.

Совет Эвилелинге удур агрессчи сорулгаларга Норвегияның девискээрин Каттышкан Штаттарның ажыглай бээрин болдурбазын майның 27-деги нотазынга аазаан норвег чазактың медеглелинге ам бүзүреп болур бе?—деп айтырыг база туруп келир. Билдингир фактыларны барымдаалап алгаш көөрге, Норвегияның чазаның туружу, биче дээргеле, бодал чок болгаш норвег улуска айыылдыг болуп турар-дыр.

Каттышкан Штаттарның башкарыкчы бөлүктери агрессчи бөлүгледер талазы-биле боттарының эвилелгилериниң деткимчези-биле шериг талазының черле шыңгыы үскүлежиишкинни чөңгөлеп дөгеп турар-дыр дээрзинче делегейниң бүгү күрүнелериниң кичээнгейин Совет чазактың болгаш бүгү совет улустуң мурнуудан бүгү-ле харыысалгалыы-биле углаксап тур мен. Оларның ындыг үүлгедиин ооң өскээр адаар арга чок-тур.

Бүгү делегейге тайбыңныг болгаш айыыл чок чоруктуң эргежыктарын Совет Эвилели моон сонгаар-даа камгалаар. Бистің шыдамыккайвысты шенээр деп сорулганы салып алган кижилер ханызы-биле чазын турар-дырлар. Ындыг чүве кылбазын бис оларга сүмелеп турар бис. Совет Эвилели болгаш чогуур хүлөөлгелер-биле харылзаалыг болуп турарывыс бистің эвилелчилеривис кандыг-даа агрессорга ойтур шавыышкынны берип шыдаарлар».

„Торгалыгның" коммунистери

Артель бүдүрүлгезинге коммунистерниң мурнакчы ролю

Өвүр районда «Торгалыг» колхозтуң коммунистери партияның XXI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, колхоз бүдүрүлгезинге шиитпирлиг рольду ойнап турар. Колхозта 3 эге организациялардан тургустунган партия комитеди ажылдап турар. Артель бүдүрүлгезинин шиитпирлиг участоктарында коммунистерниң күжүн таарыштыр тургускан. Чижээ, колхозтуң ажылагыйының кол адыры болур мал ажылында 46 коммунистер азы партия кежигүннериниң 61 хүүзү быжыглаттынган.

Колхозтуң коммунистери артель бүдүрүлгезинге мурнакчы үлегерин көргүспүшаан, ажыл-агый сорулгаларын, чеди чыл планының ийги чылының онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче колхозчу массаларны эвилелдеп турар. Малды өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш калбарган социалистиг чарыштың өгелекчилери болгаш организакчылары коммунистер болуп турар. Коммунист эш К. Доржу бо чылын бодунга быжыглаан 34 инектиң 34 бызаазын бүрүн доруктуруп өстүрген. Партия кежигүннери: эш Д. Дөнгак 258 өшкүден 258 анайны, эш М. Чаш-оол 368 иртТеринин бирөөзинден-не 5 килограмм дүктү, аныяк коммунист эш Д. Кертик-оол 380 иртТеринин бирөөзинден-не 3,5 килограмм дүктү алган.

Мал ажылының чүгүлү участоктарында коммунистер: мал эмчилери эштер Макал-оол, Чамзырай, хой фермазының эргелекчизи эш Дамбаажык, тудугжулар эштер Дочун-оол, Доржукай олар чеди чыл планының ийги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш ажылдавышаан, төрээн колхозуның экономиказын быжыглаарынга салыышкынын киирип турарлар. 1960 чылда бистиң колхозтуң ажыл-ишчилери 574 тонна эътти, 337 тонна сүттү, 70 тонна дүктү күрүнеге садар деп хүлээлгени алгаш, шудургу ажылдап турар. Партия комитединиң бүгү ажыл-чорудулгазы бо сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге, артельдиң экономиказын быжыглаарынга чагырткан.

Колхозтуң мурнунга тургустунган сорулгаларны коммунистерниң хуралдарынга, партия комитединиң бюрозунга чугаалажып, ол сорулгаларны кандыг арга-биле эптиг шиитпирлээрин дугуржуп ап турар бис. 1959—1960 чылдың кыжы колхозтуң мал ажылынга эң берге болган. Бүгү хемчегларни ап турган, малды хоратпас, ооң чаш төлүн бүрүн алыр сорулга артельдиң коммунистериниң, бүгү ажыл-ишчилериниң мурнунга салдынган. Колхозта малдың кышкы байдалының дугайында артель баштаар чериниң даргазы эш Мирчиниң илеткелин бо чылдың февраль 5-те партбюроның хуралынга дыннаан. Партбюроның шиитпирин өзүгаар партия комитединиң бюро кежигүннерин колхозтуң инек болгаш шаар малының кол-кол коданнарынга быжыглаан, олар малды менди кыш ажырар талазы-биле тодаргай хемчегларни алган. Чижээ, хойжу эш Сембириниң кыштаанга быжыглаттырган партбюро кежигүү эш Тас, эш Сундуйнун коданынга быжыглаттырган эш Бюрбю, хойжу эш Кенденнин кыштаанга быжыглаттырган эш Кончук олар боттуг хемчегларни албышаан, малды менди кыш ажырарын хандырганнар.

Партия хуралдарының болгаш парткомнуң бюрозунуң үндүрген шиитпирлерин күүседиринче чогуур кичээнгейни угландырып турар. Партия комитединиң бюрозунуң планын өзүгаар чугаалажып көөр айтырыгны баш бурунгаар белеткээрин партбюро кежигүнүнге даасныышаан, ол айтырыгның байдалын көрүп тургаш, ону белеткээринге көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин база киириштирип, оларның санал-оналын ап турар. Партбюронун хуралынга чугаалашкан айтырыгның талазы-биле шиитпирни, тодаргай хуусаалыг, допчу кылдыр бижип, хүлээп ап келген. Ооң күүселдезинин дугайында информацияны партбюронуң дараазында хуралынга дыннап турар. Коммунистернің хуралдарынга, партия комитединиң бюрозунуң хуралынга мал фермаларының эргелекчилериниң, тудуг бригадириниң, хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазының, комсомол эге организациязының секретарының, улусчу эки тура дружиназының командириниң, малчын, тудугжу коммунистерниң илеткелдерин ап келген. Чижээ, бо чылдың июнь 17-зе малчын коммунист эш Тунның илеткелин Чалаатыда коммунистерниң хуралынга дыннаан. Ол хуралга чүгле коммунистер эвес, харын артельдиң малчыннары олуржуп, мурнакчы малчын коммунистиң ажылының дуржулгазы-биле таныжып, боттарының санал-оналдарын бергеннер. Малчын Тун бо чылын 250 ажыг өшкүнүң анайларын бүрүн доруктуруп алырда, бир үүлүнде өдержилгени эрткен чылын чогуур үезинде эки организастаанын, ийи үүлүнде кышкы кадатты, ажаалданы дээре чорутканын, чаш анайларны чылыг, чырык кажаалар-биле хандырганын хуралга тодаргай чугаалаан.

Торгалыг суурда, Чаа-Суурда болгаш Чалаатыда партия эге организациялары коммунистерге болгаш партия кежигүнүнге кандидаттарга партийжи даалганы берип, ук даалгаларның күүселдезин хынап, организастап келгеннер. Партияга артель бүдүрүлгезинин мурнакчылары кирип турар. Чижээ, аныяк малчын эш Дамбаажык, саанчы эш Дивитпаа, электрик эш Кертик-оол олар колхозтуң коммунистериниң бедик идегелин ак-сеткилдиг күүседип, хүлээнген участоктарын мергежилдиг башкарып турарлар.

Партийжи масса-политиктиг ажылды колхозчулар ортузунга чорударда, ону артельдиң ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри-биле холбаштырып турар. Мал фермаларында, тудуг бригадазында, Торгалыг суурнуң болгаш Чаа-Суурнуң чурттакчыларының квартираларында агитаторларны тус-тус быжыглаан. Оларның кылыр ажылдарын ай бүрүзүнде чогаадып, күүселдезин партбюро контрольдап турар. Мал ажылында агитатор эш Дамбаажык, тудуг бригадазында —эш Доржукай, Торгалыг суурда — эш Кертик-оол олар чон ортузунга масса-политиктиг ажылды чорударда, ону ажыл-агый сорулгаларын күүседири-биле сырый холбаштырып келгеннер. Чурттун, областың, районнуң, колхозтуң мал, чер ажылының талазы-биле чеди чыл планнарын самбыраларда болгаш кызыл өстерде үлуг-улуг үжүктер-биле бижип көргүскен.

Рязань областың партия организациязының болгаш малчыннарының дуржулгазын нептередип ажыглаарынче кичээнгейни угландырып келген бис. Мурнакчы малчыннарга, тудугжуларга кызыл эмпелдерни ай бүрүзүнде тыпсып турар. 1960 чылда малчыннарның тодаргай социалистиг хүлээлгелерин фермаларда, хойжуларның өглеринде делгеп көргүскен. Малдың бажын өстүрер, продуктулуун бедидер талазы-биле мурнакчыларның дуржулгазын нептередир дээш шанналдарны артель баштаар чери тургускан. Чижээ, 100 инектен 100 бызааны менди алгаш, доруктурган малчынга 400 рубльдин, 100 беден 100 кулунну алган малчынга 200 рубльдин, эң хөй сүт сагган саанчыга 300 рубльдин, эң хөй дүк алган хойжуга 300 рубльдин, 100 хойдан 110 чедир хураган алган хойжуга 400 рубльдин, 100 хойдан 110-дан хөй хураган алган малчынга 500 рубльдин, 100 өшкүден 110-дан хөй анай алган кадарчыга 300 рубльдин шанналдарын тус-тус тыпсыр. Колхоз бүдүрүлгезинин мурнакчыларынга мындыг шанналдарны тургускан чорук артельдин мал ажылын улам ынай хөгжүдеринге улуг идиглиг болуп турар.

Чеди чыл планының баштайгы чылында колхозтуң ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезин Торгалыг суурда организастаан. Чеди чылда болгаш 1960 чылда артельдиң планныг сорулгаларын ол делгелгеде диаграммалар-биле тодаргай көргүскен. Колхоз бүдүрүлгезинин мурнакчылары эштер Бурбужал, Думат, Сендажы, Кертик-оол, Дөнгак Александра, Ыйма оларның чуруктарын делгелгеде аскан болгаш кижи бүрүзүнүң чедиишкиннерин, ол чедиишкиннерни канчап чедип алганын тус-тус бижип көргүскен. Меринос уксаалыг кошкардан баштайгы салгалдың иртi 6 кг дүктү берген. Ол дүктү делгелгеге келгеннер улуг сонуургал-биле көрүп турар. Оон ынай баштайгы салгалдың кыс хоюндан алган 4 кг дүктү, Алтай уксаалыг кошкардан алган 8 кг дүктү, анкор уксаалыг хунадан алган 4,3 кг дүктү делгелгеде салып көргүскен.

Колхозтуң малчыннары бо чылын хой оурузунден дүктү энир чылгызындан хөнү ап турар. 1960 чылдың баштайгы чартыында бистиң колхоз күрүнеге 125 тонна эътти, 72 тонна сүттү, 49 тонна дүктү саткан, азы чартык чылда эът садар планны 106,1 хуу, дүктү—112,4 хуу күүседкен. Амгы үеде малчыннар серии, көктүгшыктыг тайгаларже малды чайлагладып турар. Малчыннар ортузунга чайгы үеде чорудар масса-политиктиг ажылдың планын партия комитеди чогаадып кылгаш, боттандырып өгелээн. Малчыннарның чанлагларынга агитаторларны быжыглаан, агитатор эш Дамбаажык болгаш өске-даа эштер беседаларны, солун номчулгазын малчыннар ортузунда үргүлчү чорудуп, мурнакчы ажылдап турар.

М. КЕЧИЛ-ООЛ,
колхозта партия комитединиң секретары.

Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязының масса-политиктиг болгаш организакчы ажыл-чорудулгазының дуржулгазындан чамдык материалдарны «Шынның» бөгүнгү номериниң «Торгалыгның коммунистери» деп эгелиг бо арнында парлаан. Ол колхозта партия организациязының ажылының дуржулгазындан чамдык материалдарны организастап чырыткан бо арынга хамаарыштыр боттарының санал-оналдарын «Шын» солунче чорударын редакция номчукчулардан дилеп тур.

Партийжи хүлээлгем

Колхозтуң мал ажылынче коммунистерни болгаш комсомолчуларны чорудар дугайында партия организациязының шиитпирин коммунистер бистер бүрүн деткээн бис. Төрээн колхозумнуң 367 хайнак иртТерин 1959 чылда хүлээп алгаш, менди кыш ажырган мен.

эш М. Чаш-оол.

Төөгүлүг чеди чыл планының ийги чылында бир иртi бүрүзүнден 5 кг дүктү алыр деп хүлээлгени алган мен. Баштайгы кыргаан иртТеринин бирөөзи-ле 5,5 кг чедир дүктү берип турар. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле колхозчуларның алган социалистиг хүлээлгезинин күүселдезинге боттуг салыышкынны киирип шыдаар мен.

Бо чугула болгаш харысалгалыг сорулганы чедиишкинниг шиитпирлээр дээш колхозтуң коммунистери бистер боттарыыстың мурнакчы үлегеривисти бүгү колхозчуларга көргүспүшаан, артель бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржиринче бүгү массаларны эвилелдээр хүлээлгелиг бис. Бо хүндүлүг-даа, харыысалгалыг-даа партийжи хүлээлгемни боттандырар дээш шыдаар-ла шаам-биле ажылдап турар мен.

Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чоокта чаа болган областың чөвүлел хуралының материалдарын улуг сонуургал болгаш кичээнгейбиле номчуп таныштым. Эр, хөрөөжен колхозчуларга, совхозтарның болгаш СТС-териниң эр, хөрөөжен ажылчыннарынга, механизаторларынга болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерине, көдээнин партия, совет болгаш комсомол ажылдакчыларынга көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының область чөвүлел хуралының киржикчилериниң Кыйгырыын изии-биле хүлээп ап, деткивишаан, ук Кыйгырыгда айыткан тодаргай сорулгаларны амыдыралга боттандырарынга бодумнуң салыышкынымны киирериимни хүлээнип ап тур мен.

Төрээн колхозумга, Төрээн чуртумга хөй дүктү, эътти бөөр төлээде, иртТеримниң чайгы семиртилгезин, ажаалдазын улам өкижидер үжүрлүг мен. Кажан мал семис, шыырак, ооң ажаалдазы, кадады эки болурга, ам хөй продукцияны бөөр болгай. Ынчангаш, иртТеримниң чайгы семиртилгезин серии, көктүг-шыктыг тайгаларга эки организастаар дээш бо чайын одарны дөрт удаа солун көжер мен. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң төөгүлүг чеди чыл планының ийги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүселдир дээш бүгү совет улустуң маадырлыг демиселинге боттуг салыышкынны киирериниче массаларны эвилелдээр төлээде, колхозчу малчыннар ортузунга беседаны, таныдылга ажылын чорудар мен.

М. ЧАШ-ООЛ,
колхозтуң ирт кадарчызы.

Колхозта хөрөөженнер чөвүлели

Бистиң «Торгалыг» колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы, ооң иштинде хой ажылы кол черни эзлеп турар. Артельдин мал ажылында бүгү колхозчуларның барык 60 хуузу хөрөөженнер болуп турар. Колхозтуң хөрөөженнер чөвүлелиниң бүгү ажыл-чорудулгазы артельдиң ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээриниче, партия комитединге болгаш колхоз баштаар чериниге бо талазы-биле практиктиг дузаны чедиреринче угланган.

Хөрөөженнер чөвүлелиниң составында 9 активчи хөрөөженнер бар. Чөвүлелдиң айда чорудар ажылының планын баш бурунгаар чогаадып, бадылап ап турар бис. Колхозтуң хөрөөженнериниң бөлүк хуралдарын доктаамал чорудуп келген. Чижээ, бо чылдың майының эгезинде Торгалыг суурнуң хөрөөжен чонунуң хуралынга суур чаагайжыдылгазынга хөрөөженнерниң киржилгезинин дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Төрээн суурун арыг-шевер болдурарынга, ногаанчыдарынга, чаагайжыдарынга хөрөөженнер идепкейлиг киржип турар.

Колхозчу культурлуг амыдырал-чуртталга дээш чарышты хөрөөженнер ортузунга калбартып турар бис. Колхозтуң кежигүү Тюлюш Баят культурлуг арыг-шевер амыдырал-чуртталга дээш областың хөрөөжен чонунуң ортузунда калбарган социалистиг чарышка бо чылын бирги черни эзлээн. Ол ышкаш колхозчу хөрөөженнер эштер Монгуш Долбаа, Александра Дүмүн-оол, Дижит Чамзырын олар культурлуг колхозчу амыдырал-чуртталга дээш калбарган чарышка база мурнакчы киржип турарлар.

Амгы үеде бистиң колхозтуң шаар малының кыргылдазы колдуунда дооступ турар. Артельдиң № 2 кыргылда пунктузунда бодум ажылдап, ында хөрөөжен чоннуң ортузунга амгы үеде ажылды чорудуп турар мен. Колхоз бүдүрүлгезинге хөрөөжен чоннуң идепкейлиг киржилгезин чырыдар сорулга-биле хөрөөженнер чөвүлелиниң «Колхозчу» деп хана солунун организастаан, ол хана солун ай бүрүзүнде доктаамал үнүп, колхозчу хөрөөженнериң ажылын, амыдырал-чуртталгазын чырыдып турар. Хөрөөженнер чөвүлелиниң инициативазын өзүгаар хлеб быжырарын өөренир, ногаа тарып өстүрерин шиңгээдип алыр, дааранырынга мергежил бөөр үш бөлгүмнерни Торгалыг суурда организастаан. Ол бөлгүмнер хөрөөжен чоннуң идепкейин болгаш мергежилин бедилеринге чугула рольду ойнап турар.

эш С. Лайзаа.

Хөрөөженнер чөвүлелиниң кежигүннери аразында ажыл хуваалазын кылып алган ажылдап турар. Чижээ, эш Д. Кызыл-уруг школага, уругларның алган черлерине ажыл чорудар, эш Д. Кира—суурнуң арыг-шевер айтырыын харылаар хүлээлгелиг. Ындыг болза-даа, хөрөөженнер чөвүлелиниң кежигүннери, эштер Е. Кызыл-оол, С. Монгуш олар боттарының хүлээнген участоктарынга кошкак ажылдап келген. Хөрөөженнер чөвүлелиниң ажылында бар четпестерни шиитпирлиг чайлатпышаан, колхозчу, хөрөөжен чоннуң ортузунга ажылды улам күштелдирер сорулга туруп турар.

С. ЛАЙЗАА,
колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы.

Масса-политиктиг ажыл

Торгалыг суурга партиянын агитация-массалыг ажылын чорудар хүлээлгелиг агитколлективти удуртуруп менээ дааскан. Агитколлективтиң ай дургузунда чорудар ажылының планын чогааткаш, агитаторларның чөвүлел хуралынга дугуржуп, бадылап алган бис. Суурнуң чурттарга бажыңнарынга 32 агитаторларны быжыглаан, а бир агитаторга 5 бажың онаажып турар. Агитатор бүрүзү бодунга быжыглаан бажыңнарынга неделяда 2 удаа барып, колхозчуларга солун номчулгазын, беседаларны кылып берип, чоннуң сонуургаан айтырыгларын тайылбырлап турар.

Мурнакчы агитаторлар эштер В. Бюрбю, Д. Дамбаажык, А. Дөнгак, Н. Монгуш олар боттарынга быжыглаан бажыңнарынга доктаамал барып, солун беседаларны, номчулгаларны колхозчуларга кылып берип, артельдиң мурнунда салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынче ажыл-ишчилерни эвилелдеп турарлар. Делегей байдалының дугайында, мал болган чер ажылының дугайында тодаргай темаларга илеткелдерни, лекцияларны суурнуң чурттакчыларынга агитколлектив организастап келген. Агитколлективтиң чорудуп турар бүгү масса-политиктиг ажылы колхозтуң ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри-биле сырый холбаалыг болуп келгенин демдеглээри өргежок чугула.

Суурга көскү агитацияны күштелдиреринче агитколлектив улуг кичээнгейни угландырган. «1960 чылда 574 тонна эътти, 337 тонна сүттү, 70 тонна дүктү Төрээн чуртка берээлиңер!» деп лозунну суурнуң кол-кол кудумчуларында, колхоз конторазында, делгелге бажыңында аскылаан. Областың, районнуң, колхозтуң чеди чылда болгаш бо чылгы планнарын диаграммаларда чуруп көргүскен. Партия болгаш комсомол организацияларының, колхоз баштаар чериниң органы «Шалыпчы» деп хана солун ай бүрүзүнде доктаамал үнүп, мурнакчыларның дуржулгазын чырыдып, четпестерни сойгалап илередип турар. Чижээ, мурнакчы хойжу Д. Дакай-оолдун, шалыпчы тудугжу Д. Дочун-оолдуң ажылының дуржулгазын «Шалыпчының» бир номеринде тодаргай бижээн. Колхоз бүдүрүлгезинден оспаксыраар, арагалаар турган Амыржыңны «Шалыпчыга» сатира хевирлиг кылдыр шыңгыы шүгүмчүлээн. Эш Амыржың ам ол четпестерин чайладып, артель бүдүрүлгезинде мурнакчы киржип турар апарган.

1960 чылда колхозтуң мурнунда салдынган ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг боттандырар төлээде, партиянын масса-политиктиг ажылын улам бедик деңнелге тургузар ужурлуг бис.

К. ДАВАА,
Торгалыг суурда агитколлективтин удуртукчузу.

Чаа школаны август 1-де доозар бис

Бо чылдың баштайгы кварталында бистиң колхозтуң тудуг ажылы саадап, план үстүрүнге четкен турган. Тудуг бригадазын быжыглаар сорулга-биле партия комитеди мени тудугже чоруткан. Хамыктың мурнунда тудугжулар ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды күштелдирери, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары аңаа негеттинип келген. Тудугжуларнын звенозунга келтеш, тудугда хожудаашкынны чайладыр дугайында айтырыгны хуралывыска тургускан мен. Бо айтырыгны ол хуралывыска чугаалажып көргеш, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, тудуг материалдарын көвүдедир белеткээр талазы-биле тодаргай хемчегларни чогаадып алган бис.

Баштайгы хуралды кылганывыстың дараазында хүнден өгелээш-ле тудугнун байдалы чоорту экижээн. Ажыл шагы үзер азы ажылдан озалдаар кижи тудугжуларның звенозунда чок болган. Күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан, ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Тудугжу звенонуң кежигүннериниң ортузунга солун номчулгазын, беседаларны үргүлчү чорудуп, тудугжу бүрүзүнүң хүнде кылган ажылының түңнелин үндүрүп турар бис. Амгы үеде 15 кижи составтыг звено сес чыл школазынын тудуунда ажылдап турар. Школа 160 олуттуг улуг-даа болза, ооң кол тудуун ам доозар бис. Чаа школаны август 1-де ажыглалга эки шынарлыг кылдыр дужаар сорулганы салып алган ажылдап турар бис.

Чаа школаның тудуун доозаш, столоваяны бо чылдың сентябрь 1-нин бетинде ажыглалга киирер сорулга звенонуң мурнунда салдынган. Звенода коммунист эш Дочун-оол, тудугжулар эштер Чолдак-оол, Докул-оол олар мурнакчы ажылдап, хүн бүруде нормазын 160—200 хуу күүседип турарлар.

Д. ДОРЖУКАЙ,
тудуг звенозунуң удуртукчузу.

Бистиң улусчу дружинавыс

«Торгалыг» колхозтуң төвү Торгалыг суурга улусчу эки-тура дружиназын бир чыл бурунгаар тургускан.

Дружинаның айда кылыр ажылының планын чогааткаш, хуралывыска бадылап алган бис. Оон-биле чергелештир, дружиначыларның сорулгаларының болгаш хүлээлгелериниң дугайын хуралывыска тодаргай таныжып чугаалашкан бис. Улусчу эки-тура дружиназының кол сорулгазы болза, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаары болуп турар. Ындыг болза-даа, оон-биле кызыгаарлаттынмайн, хоойлу дүрүм танылдыгазын, совет хамаатыларының өргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында лекцияларны, беседаларны чон ортузунга план өзүгаар доктаамал чорудуп турар бис.

Улусчу эки-тура дружиназының кежигүннери план өзүгаар өөлчег-биле суббота, воскресенье болгаш байырлал хүннеринде суурга, мал фермаларынга дежурныйлап турар. Бо ажылга чүгле дружиначыларны эвес, харын комсомолчуларны база киириштирип турар бис. Чамдык колхозчулар Ч. Думат, Д. Соскал олар хөй-ниитиниң чурумун үреп турда, дружиначылар илередип келирге, эки-тура дружинаны ол эштерни сагындырган. Ам ол колхозчулар хөй-ниитиниң чурумун шыңгыы сагып, артель бүдүрүлгезинге мурнакчы киржип турарлар.

Хөй-ниитиниң чурумун камгалаар талазы-биле дружиначылар эштер Д. Дамбаа, Э. Кенден, Д. Дамдын, М. Шивитпаа, Д. Эдер-оол олар мурнакчы ажылдап, чоннуң хүндүткелин чаалап алганнар. Дружиначыларның чорудуп турар ажылын колхозчу массалар бедин-биле үнелеп, дружиначыларны калбаа-биле деткип турар.

В. БЮРБЮ,
улусчу эки-тура дружиназының командири.

Колхозтуң сүт-бараан фермазының бир салбырын коммунист эш Самбуга удуртуп турар. Ында саанчылар бо чылын инек бүрүзүнден 1350 литр сүттү алыр деп шудургу ажылдап турар. Аныяк саанчы эш Күзенмаа бо чылын инектен 1400 литр сүттү алыр деп хүлээлгени алгаш, баштайгы чартык чылда хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Чурукта: Т. Самбуганың (ортузунда) беседа кылып олурары.

Чурукта: дружина командири эш В. Бюрбюнүн өөлчеглиг лекцияга белеткеним олурары.

Фотолары А. Дугержааныы.

ТӨӨГҮГЕ АЛДАРЛЫГ ХҮН

Төөгүге алдарлыг хүнү—Грюнвальд тулчуушкунунуң 550 чыл болганын Совет Эвилелинин, Польшанын болгаш Чехословакияның улустары бо хүннерде калбаа-биле демдеглеп турар.

1410 чылдың июль 15-те польша-литва-орус шериглер чехтер-биле кады Грюнвальд бүүрелчиннеринге (амгы Польша Улус Республиканың девискээринде) крестоностарның немец тевтон орденинин шериглерин өлүмнүг аштырыышкынга таварыштырган. Крестоностар ынчан польша черниң кезик-чамдын эжелеп алгаш, польша, литва, орус болгаш Чөөн Европаның өске-даа улустарының черлерин хуналаа ап, боттарының эрге-чагыргазын улам калбартырынче чуткуп турган.

Барын славяннарның, пруссларның, литваларның, латыштарның, эстерниң болгаш өске-даа улустарның черлеринче дээрбечи ёзунуң походтарын герман агрессорлар IX векте-ле эгелээн. Немец феодалдар чепсектиң күжү-биле, хөлезилеп көгүдер, бир улустарны болгаш аймак-сөөктерни өскелеринче ыдалаарының аргалары-биле Чөөн чүкче ханылап, Польшаның, Чехтиң, Литваның черлерин эжелеп аптар аргалыг болган. Сонгу Польшага, Висла болгаш Неман хемнерниң аастарының аразынга XIII үүс чылдарның эгезинде тургустунган шажынчы-рыцарларның тевтон ордени аңаа делгем девискээрлиг күрүнени тургускан болгаш ол Чөөн Европаның улустарынга удур герман феодалдарның агрессиязының кол күжү апарган.

Тевтон ордени ынчан өртедиишкиннинг болгаш хылыш-селемелерниң ачызы-биле XIV-XV үүс чылдарда эң-не улуг күштүг болу берген. Немец рыцарьлар ынчан улуг феодалдар болу берген болгаш польша база литва чурттакчыларны кинчи-бектиг кулданыышкынга киирип, немецчидериниң кадыгдошкун политиказын чорудуп турган.

Ынчалза-даа Чөөн Европаның улустары немец агрессияга удур маадырлыы-биле демисежип турган. Ол удурланыышкынның чедиишкиннинг болурун грюнвальд тулчуушкуну шиитпирлээн.

Польша-литва-орус шериглер боттарының сан-түүнүн талазы-биле немец крестоностарны дыка ажып турган. Ынчалза-даа чепсегленишкин болгаш дайынчы белеткелинин талазы-биле немецтер ажыг болган. Олар боттарының тиилелгезинге чигзинмейн турган, ынчангаш атаканың эгезинде эвилелчилерниң шериглериниң оң талакы халдаашкынын чүгле ойтур шапкан эвес, харын-даа удур шаап халдаашкынче кирип турган. Тевтоннар польша болгаш чех шериглерни хөме тавар-бышаан, оларны сандараашкынга таварыштырган. Ол өйде бүгү шериглериниң ортузунга турган Смоленскиден келген орус шериглер немец аттыг шериглерниң кол согуушкунун боттарынче угландырган, бергедээн байдалды катап эки-житкен. Смоленчилер дыка хөй чидириглиг болза-даа, ойта душпейн тулчуп, атаканы туруштуу-биле доктааткаш, крестоностарның кол күжүн моондактапкан. Ол чорук польша болгаш литва шериглернин сагыш-сеткилин деткээн болгаш олар шиитпирлиг удур шаап халдаашкынче кирипкеннер.

Кежээге чедир грюнвальд тулчуушкунунга тевтоннарның шериглери долузу-биле чылча шаптырган болгаш артканнары чүк-бүрүже дезипкен. Тулчуушкун болган шөлге ооң мурнунда эң-не күчүлүг, тиилеттирбес деп турган крестоностарның шериглери чүмү-биле кырлып калган чыткан. Тевтоннарның орденинин дайынчы күчүзү ооң-биле кеззэ мөңгеде чылча шаптырган.

Грюнвальдының соонда польша-литва-орус шериглерге херек кырында кандыг-даа удурланыышкыннар болбаан. Шивээлер болгаш хоорайлар тулчуушкун чокка дүжүп берип тургулаан. Тевтон орденинин күрүнези мырынай-ла сандарап дүжеринге четкен. Ону ындыг байдалдан чүгле польша болгаш литва феодалдарның лагеринге эгелээн башкаланыышкыннар хостаан.

Грюнвальдыга болган тулчуушкун Чөөн Европаның улустарының төөгүзүнде, «дранг нах остен» («Чөөн чүкче халдаашкын») деп немец планга удур оларның демиселинин төөгүзүнге өнза черни ээлеп турар. Тевтон ордени-биле демиселдиң кол-ла аар-берге үлүүн боттарынга алган поляктар-биле кады литвалар болгаш чех дружинниктер, орус полктар база тулчуп чоруп турган. Польшага, Литвага. Белоруссияга, Россияның барын девискээрлеринге чурттап турган бүгү улустарның төлээлекчилери крестоностарның халдаашкынынга удур демисежип турган. Амыдырал байдалы, культуразы-биле ботботтарынга чоок болуп турган Чөөн Европаның улустарының демиселинин дем-каттыжыышкынының херечизи Грюнвальд болу берген. Даштыкының эжелекчилеринге маадырлыы-биле удурланырының болгаш оларга удур улустарның чаңгыс эптиг демисежириниң үлегерчижээ кыдыр Грюнвальд кеззэде төөгүге артар дээрзинин дугайын Н. С. Хрущев айытқан.

Грюнвальд тулчуушкунунуң болганындан бээр 550 чыл болганын демдеглевишаан, бистер бо хүннерде безин ооң төөгүлүг ужур-дузазын көрүп турар бис. Барын Германияның тергиидекчи ашгылары бо хүннерде боттарының гитлержи эрткен үезин болгаш өгбелериниң—тевтончу рыцарьларның политиказын катап тургузарын оралдажып турар.

АКШ-та империалистиг бөлүктерниң деткимчези-биле Барын Германияда катап тургустунуп турар милитаризм болгаш өжээргек күштер боттарының баштарын улам-на ковайтып турар апарган. Оларның төлээлекчилери Совет Эвилелинге, ГДР-ге, Польшага, Чехословакияга удур дайынзырак политиказын ажыы-биле үүлгедип турар. Олар барын герман шеригни катап тургузарын негеп, чаа «дранг нах остен» дугайын күзеп, кожа-хелбээ чурттарынга девискээр талазы-биле негелделерин салып турар. Боннуң канцлери Аденауэр бо чылдың январьда ортаакы үүс чылдарда крестоностарны өттүнүп мынчаар чулчураан: «Бурган болза бистин дүүрөзиннинг үевисте герман улуска онза даалганы берген: Чөөн чүктен ыйыдып турар күүчүлүг күштерден барын чүктү камгала дээн».

Ынчалза-даа бистиң үевисте күүчүлүг Совет Эвилели, социалистиг лагерынның күрүнелериниң эп-найыралдыг бүгү өг-бүлези тайбыңны камгалап турар. Олар боттарының аразында акы-дуңмалышкы найыралын болгаш кады ажылдажылгазын улам хөгжүдүп, тайбыңның болгаш социализмниң херээн быжыглап турар.

Н. КОЧЕШКОВ.

Халашкан генерал-майор Николай Григорьевич Пономарев чоокта чаа көдээ ажыл-агыйга ажылдаар күзелин илереткен. Ол ам Оренбург областын совхозтарының бирээзинде директорнуң хүлээлгезин күүседип турар.

Чурулта: совхоз директору Н. Г. Пономарев (солагай талазында) Латви ССР-нин «Катениеки» совхозунуң хаван ажаакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. П. Бартулис-биле (оң талазында) чугаалажып тур.

Фото **А. Батановтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Суггарылга—бедик дүжүттү хандырар

Сүт-Хөл районнуң колхозтарының тарылга шөлү барык шупту суггаттыг. Тарааның суггадын чогуур өйүнде хемнер суу улуг турда чоруттайн, ол үени эрттириптер болза, дүжүт алдынмайн барып болурун районнуң-даа, колхозтарының-даа удуртукчулары каш чылдарның дуржулгазындан эки билир. Ынчангаш Сүт-Хөл районнуң колхозтары июль 1-те чедир суггарза чогуур тараа болгаш өске-даа культураларның 73,5 хуузун, азы 4000 гектарны бир удаа суггарарын хандырган, ам ийиги суггарылганың чүгле 25,6 хуузун чоруткан.

Тараа суггарылгазынга районнуң колхозтары киргенден бээр эллээн үр үе эрткен хирезинде ам-даа 1500 гектар тарааның бирги суггарылгазын чорутпаан болгаш ийиги суггарылганы хожудадып турарын айтыр херек. «Ишкин» колхоз (даргазы эш Найдын, агроному эш Нима) тарааның бирги суггарылгазын организастыг, эки шынарлыг дооскаш, ийиги суггарылганы доозар чедип турда, ооң-биле бир дөмей байдалда турар «Алдан-Маадыр» колхоз (даргазы эш Шалдыг, агроному эш Сундуй) тарааның бирги суггарылгазын чүгле 37,4 хуу күүседип, ам-даа 729 гектар тарааны суггарбаан болгаш ийиги суггарылганы мынчага чедир эгелевээн, күш-ажылдың организастаашкыны кошкак, суггарылганың шынары багай.

«Ишкин» колхозтуң баштаар чери, ында партия организациязы тараа суггарылгазын эгезиндеп тура организастыг чорудуп келген болгаш суггарыкчыларның тускай хуралын ийи удаа чорудуп, анда тарааның бирги болгаш ийиги суггарылгазының графигин бадылап, тус-тус шөлдерни суггарыкчыларга харыысалгалыг кылдыр хуваап бээрин чоруткан. Тарааны суггарарының техниказының талазы-биле суггарыкчыларның семинарын эрттирбишаан, суггарылга звеноларының аразынга бедик дүжүт дээш социалистиг чарышты калбарткан болгаш суггарыкчыларның күш-ажыл нормазын, ооң немелде ажыл төлевирин ажылдап кылган.

Колхоз 45 кижини тараа суггарарынче киирген. Ол колхозта суггарыкчылар хүнде 3 гектарны суггарар турган 4—5 гектар чедирип турар. Колхозтуң алдарлыг суггарыкчызы эш Базыр-оол эрткен чылын тараа суггарылгазын эки чоруткаш, гектар бүрүзүнден 17 центнер кызыл-тастың дүжүдүн өстүрүп алган, ам бодунга быжыглаан 35 гектар кызыл-тастың бирги болгаш ийиги суггарылгазын дооскаш, ам үшкү суггарылганы чорудуп турар. Ол хүнде 3 гектар тараа суггарар нормазын 6—7,5 гектар чедирип, 35 гектарны суггарарын 5—6 хүннерде доозуп турар. Ол ышкаш «Бора-Тайга» колхозта тараа суггарыкчызы эш Буянзак эрткен чылын 115 гектар кызыл-тасты эки шынарлыг суггарган болза, бо чылын 114 гектар кызыл-тастың бирги болгаш ийиги суггарылгазын чоруткан. Киров аттыг колхозтуң дуржулгалыг тараа суггарыкчызы эш Кончук эрткен чылын 72 гектар кызыл-тасты эки шынарлыг суггаргаш, га бүрүзүнден 13 центнер дүжүттү алган, ол ам 82 гектар кызыл-тасты ийи катап суггарарын хандырган, үшкү суггарылганы чорудуп турар.

Районнуң колхозтары мал чеминин бир кол үндезини болур кукуруза ажаалгазын чоруткандан бээр эллээн үе эрткен-даа болза, ол ажылдың темпизи ооҗум чоруп турар. Колхозтар тарып олурткан 362 гектар кукурузаның чүгле 257 гектарын, азы 70 хуузун бир катап ажылдап кылган. Ооң иштинде «Алдан-Маадыр» колхоз 70 гектар кукурузаның бок-үүштерин аштаарын чаа-ла эгелээн, а «Бора-Тайга» колхоз 120 гектар кукурузаның чүгле 85 гектарын бир удаа ажылдап кылган.

А. БИЧИЖИК.

Редакцияга чагаалар

Манаашкын черин кылыр

Самолёттуң каш шакта келирин самолёт хонажынга тургулаан кижилер чугаалажып, харын-даа маргыжып эгелээр.

— Расписание ёзугаар 11 шак үезинде манаа хонар ужурлуг. Олдаа идегел чок. Чамдыкта 10 шакта, чамдыкта 2—3 шакта-даа келир-ле болгай—деп, бир өш үзе кирген.

Тээлиниң самолёт хонар черинде, соокта чынныр, изигде серинтеннип алыр бажың чок. Ынчангаш чаш уруг-дарыглыг кижилерге дыка-ла берге болуп турар.

Бо черге чон дыка хөйү-биле чыглып турар. Ылаңгыя Барлык суу дажып үерлей бээрге, машина оруу үстүр. Ынчан улус чүгле самолёт-биле аргыжылга кылыр апаар.

Ынчангаш Тээлиде самолёт хонар черге таарымчалыг маналга бажынын тудуп бээрин чон негеп турар.

Б. СЕНДАЖИ.
Бай-Тайга район.

Ажыл төлевирин чогуур өйүнде төлээр

Тес-Хем районунуң Берт-Даг көдээ Совединиң даргазы Самбыл, секретары Суван-Хөө олар ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин ай санында доктаамал үндүрүп бербейн турар, ол Советте хамааржып турар көдээ клубта, библиотекада болгаш үш амнелге пунктуларында 12 кижи ажылдап турар. Олар ажыл төлевирин ай санында-ла чогуур хуусаазындан 15—20 хонук эрткенде ап турарлар.

Бо талазы-биле негелде тургузарга, көдээ күүскомнуң даргазы Самбыл херекке албайн турар.

Эш Самбыл райкүүскомдан сагындырылгаларны каш удаа алза-даа, ажылчыннарның ажыл төлевирин чогуур өйүнде бээрин слададыр чорукту амдыгаа чедир-ле үргүлчүлевишаан турар. Шак мындыг байдалды дүрген эдер хемчегни райкүүскомдан алыры чугула.

О. СААР.

Чоннуң негелдезин хандырар

Ак-Туруг магазининге чон бо удаада база-ла сыныышпас болган. Шылгзын дериде берген хереглекчилерниң аразында чугаазынче кичээнгейим угланы берди.

— 45 минута иштинде туруп келдим, чүү кончуг чоор—деп, комбинезоннуг аныяк эр хомудай-дыр.

— А мен силерни мурнай келдим, ам-даа чер албааным бо-дур, ажылдаар шагым база чедип келди — дээш, улгады берген херээжен кижи үнүп бар чоруй, немеп кагды.

— Аъш-чем садынын та чүге аңгы тургузуп кагбае чүве ыйнаан. Мында чон хөй-ле болгай.

Шынап-ла Ак-Туруг суурда 2 муң ажыг кижи чурттап турар. А олардың хереглели хүн бүрү өзүп турар. Аъш-чем болгаш үлетпүр бараанларының садыы чаңгыс болганындан хереглекчилер үр өөлчетте манаар ужурга таваржып турарлар.

Ол чорук чоннуң ажыл-ижинге шаптыктыг болуп, эвээш эвес ажыл шагын чок кылып турар. Ооң ынай магазин май, июнь айларда чартык айдан ажыг үеде хагдынгаш, чоннуд хереглелинге эллээн берге байдалды таварыштырган.

Ынчангаш чон аъш-чемниң болгаш үлетпүр бараанларының магазиннерин аңгы тургузарын күзеп турар.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ,
Ленин аттыг колхоз.

Малды тараадан чайладыр

«Элегес» совхозтуң Каък фермазының кайы-даа талазынче көөрге, тарзалар бир-дески ногаарарып турар. Ам ол тараалларга эртеп, кежээ инектер бо-ла чоруурун кижи көөр. Тарааның кыдыы суурну долганып келген төлөде, тарааны шыңгыы кадарар ужурлуг. Ындыг турбуже ферма эргелекчизи Панкратов биле агроном Лисов олар амга чедир тараа кадартыр шалып кижи тыппаан. Ам сөөлгү үеде амданыг көк үүштерни аас деттен малдар ынай болза-ла тараада барган турар.

Хайыран тарааның хараалаңчыын канчаар боор! Шыңгыы каларчы херек. Оон башка тараа-даа артпас.

В. ОММУН.

Чеди чылдың кижилери

ОЛЕГ СИЯМБИЛЬ БОЛГАШ ООҢ БРИГАДАЗЫ

Таңды-Уланың ары чарыында Хову-Аксының ады-сураа чүгле бистин областа эвес, харын бүгү чуртта калбаа-биле сурагжаан. Ол ындыг болбас-даа арга чок. Гидрометаллургияның Совет Эвилелинге эң баштайгы улуг бүдүрүлге чери бо чеди чылда маңаа тургустунуп, ажыглалга кирген турар.

— Завод ажылдап эгелей бергенде, ооң бүдүрүлге чорудулгазының барык 90 хуузун механизасталан болгаш 80 чыгам хуузун чартык автоматчыткан турар—деп, «Тыва кобальт» руда эргелелинин код инженери эш Рыжовтун чугаазын дыңнааш, кижиниң сагыш сеткили Төрээн чурт дээш, партиям болгаш чазаам дээш, улуг ажылишти бүдүрүп турар маадырлыг совет улузум дээш ханы чоргаарланыышкын-биле долуп келир.

Төөгүлүг чеди чылдың чаа тудугларының бирээзи—Хову-Аксының бүдүрүлге чериниң турар чери материал талазы-биле үнелиг чүүлү бүдүрүп турар совет кижиниң — коммунизмниң тургузукчузунуң үреттүнелдиг ажылдаарынга кайгамчык таарышкан. Ооң казымал байлаа, бойдус-чурумалы, көк ногаан эзим сыннары, кашпал бүрүзүнден агып баткан суглары, балык-байланы, кат-чимизи, кеззэде арыг чаагай агаары—бо бүгү кижини чаягаар-ла өөрүшкүлүг сорук киирип, улам-на маадырлыг ажылишче кыйгырып турар.

Үлетпүр тудугларының шөлүнде, чурттарга суурунда чаа тудуглар бо хүннерде улам-на көвүдеп, бедип үнүп турар. Ангы-ангы эзлчеглер боттарының түс-түс хамаарышкан участоктарында ол, бо тудугларда могаг-шылаг чок ажылдап турар. Күчүлүг экскаваторлар черни казып, машиналарга чүдүрүп, дээр шаар көдүрүлген краннар тудуг материалдарын бажыңнарын кырынче көдүрүп үндүрүп турарын, черде белеткээн ыяштарны тракторлар орук агынче үндүр сөөртүп, чүк автомобильдери туйбуларны, цементини, дой-довуракты, бетоннаан эзилдиригни, тудуг ыяжын сөөртүп алган чоруп турарын кижи бо-ла көөр. Улуг үүле бүдүп турары оорган-на илдең.

О. Т. Сиямбиль.

Руда эргелелинин мурнунда салдынып турар кол-ла сорулга болза, бүдүрүлгениң болгаш чуртталганың тудуг-монтаж ажылдарын доктаатынган онаалга ёзугаар, өй-шаанда бедик шынарлыг күүседири болур. Бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары ёзулуг өөрүшкүнү болгаш аас-кежиин ол сорулганы күүседиринде кылдыр көрүп турары кончуг өөрүнчүг.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок өстүрер, 1960 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бистиң чуртувустун бүгү булуңнарынга нептерээн патриотчу шимчээшкиннинг хүннеринде даш-чыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазы бүдүрүлге черинге төрүттүнүп келген. Ол бригаданы аныяк коммунист Олег Таакпанович Сиямбиль баштап турар. Ынчангаш бригадирниң болгаш ооң бригадазының ажыл-хереэнин дугайын чугаалажып көрээли.

Руда эргелелинин чорудуп келген болгаш ам кылып турар бүгү-ле тудуглары Олег Таакпановичинин болгаш ооң бригадазының кежигүннериниң ады-биле холбаалыг деп чугаалаптар болза, ында черле хөөрем чок.

Тес-Хем чурттуг аныяк оол 1948 чылга чедир ол черге садыг шугумунга ажылдап чорааш, ол-ла чылдың эгезинде өг-бүле байдалынын аайы-биле Хову-Аксының бүдүрүлге черинге чеде берген чүвең иргин. Эзим-каскаж аразында хайыккан чаа амыдырал, үйгу-чыдын чок ажыл-иш Олегтиң сагыш сеткилин хей-аът киирген. Эге баштайында анаа даш-чы болуп ажылдап киргеш, эллээн үе эрткенде даш-чылар бригадазының бригадири болу берген.

— Таныш эвес болганымын ужурунда ажылдаары меңээ баштай кончуг берге турган, ынчалзажок мергежилгиг орус эштериниң дузазы-биле ажылдың уг-шиин удатпаандала билип апкан мен—деп, Олег Таакпанович чугаалай-дыр. — Бригадир деп дужаал алган чоруум ажылга мээң харыысалгамны кап катап бөлүткен. Анаа-ла бөлүүн даш-чыны бригадирлеп ханарга эгезинде дыка сүрөөденчиг чораан, чүге дээрге кайы-бир тудугну шуут харыылап доозар апаар болгай.

«Думчукка тулганда бызаа сугжу» деп улустуң үлегер сөзү бар болгай. Ынчангаш аныяк даш-чы-бригадир бергелерден чалданмайн, ажыл-иштиң улам-на бединче хандыгып, эрткен он ажыг чылдарның дургузунда бодунуң чүү чүвеге мергежилдиин көргүзүп шыдаан болгаш ам коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг болгаш харыысалгалыг атты чедип алган бригаданы удуртуп турар апарган.

Бригаданың хоочун кежигүннериннден ында ам Көк-кыс Долан, Евдокия Ташкаракова олар арткан, өскелери колдуунда-ла бир, ийи чыл ажылдап келген чаа кижилер болуп турар. Ынчалза-даа, бо «чаа» кижилер ол-ла бүдүрүлге черинин кайы-бир участогунга ажылдап тургаш, бригадаже шилчип келген кижилер болурун демдеглеп каалы.

— Бо-ла черде туттунган бажыңнарның даш дөжээн салырынга, тууйбу болгаш даш бажыңнарны тударынга барык тудак чок киржип келдивис, ооң ынай аар-саар бызаңнаар, эптээр ажылдарны, чер казымышкыннарын база кыла каапталарынга өөренип алган бис—деп, Олег Таакпанович хөөрей-дир.

Мынчангаш төөгү каспайн, бригаданың сөөлгү айлардагы ажыл-амыдыралын көргүзүп көрээли.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунун калбартырының улуг чаагай программазын айыткан СЭКП-ниң төөгүлүг XXI съездизинин шиитпирлери чурттун улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдап турар ажылишчилерни күш-ажылчы маадырлыг чоруктарже сорук киирген. Ол шиитпирни амыдыралга боттандырар дээш демиселдиң чорудулгазында коммунистиг күш-ажылдың бригадалары, коллективтери болгаш шалыпчылары тыптып кээп турар апарганы билдингир болгай. Оларның кол лозунгу—коммунистиг ёзу-биле ажылдаары, өөренири, чурттаары болур.

Бо патриотчу шимчээшкиннинг чалгыы ырак-узак Хову-Аксының бүдүрүлге черинге база чеде бергени ол. Муң чыгыы кижилиг коллективтен бир-ле дугаарында Олег Таакпановичинин даш-чылар бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш эрткен чылдың август айны сөөлзүредир демисежип киришкен.

Бригаданың кежигүннери хуралын кылгаш, дараазындагы хүлээлгени алган:

1. Бүдүрүлге планын ай санында 150 хуу чедир күүседир.
2. Бүдүрер ажылды чүгле эки шынарлыг күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, бот-үнени чиигедир.
3. Тудугнуң кандыг-бир чаа тускай эртемин шингээдип алыр.
4. Күш-ажылдың сагылга-чурумун шыңгыы сагыыр.
5. Хөй-ниитиниң ажыл-амыдыралынга идепкейлиг киржип, ниити билиглерни бедидер дээш бүгү хемчеглерни алыр.

Алдынган хүлээлгезин тудуг участогунда көскү черде азып алган ажылдап турарлар.

Хүндүлүг атты эрес-шудургу ажылы-биле чедип алыр дээш хайыышкынныг ажыл эгелээн. Аъш-чем магазининин, чунар бажыңнын, суг сордурар станциянын, хлеб быжырар черниң бажыңнарының дажын салып, шалыпкын-даа ажылдап турганнар.

— Сөглээн сөс күштүг, эгелээн соонда өчизинге чет, деп чугаалаар болгай, хүлээлгеде көрдүнген чүүлдерни чедип алыр дээш үр үениң иштинде могаашкын-даа билбейн ажылдап келген улус чүве—деп, ийиги тудуг участогунуң начальниги А. П. Тарасов бригаданы мактап чугаалай-дыр.—Чартык чылда чурттарга шөлүн ажыглалга киирериниң планын 113 хуу күүсеттивис, оларның үлүг-хуузу ында база кирген.

— Чүс кижи хары угда чемненир улуг столоваяның дөжээн салып эгелээш, апрельде ооң бетоннаар куржаан дооскаш, оргазынга чедир ам салганывыс бо-дур—деп бригада кежигүннериниң бирээзи чугаалаарга, Олег Таакпанович олургаш:

— Оон турган 4 садыгжы ажылдаар черлиг үлетпүр бараанларының улуг даш магазинининг дөжээн январь-февральдың чыылама соогунуң үезинде доң черни үдүр казып салгаш, апрель айның төнчүзүнде ханазын салып доостувус—деп, чоргаарланыышкын-биле чугаалады.

Бир-ле катап участок начальниги Тарасов бригадирни келдиргеш, мындыг онаалга берген:

— Алган хүлээлгеңерни чедиишкиниг күүседип, даш салыышкыннарын шалыпкын чорудуп турарыңар дээш өөрүп четтирдим. Ам кончуг харыысалгалыг ажыл бар-дыр, ол чүл дээрге 400 өөреникчилер өөренир 3 хатт школаның дөжээн дагын салып эгелээр апаар-дыр. (Дагын дээн ужуру, ол дөжекти мурнунда өске бригаданың шын эвес салганы илереп келген чүвең иргин).

Ол-даа онаалга чедиишкиниг боттаныр, июнь айның 25-ке чедир фундаментини (дөжекти) салыры доозулган.

Бригада сөзүн эллээн. Ийиги тудуг участогунуң тудугжуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ниити хуралы ук бригадага коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг болгаш харыысалгалыг атты бо чылдың май 28-те тывыскан.

— Олег Сиямбиль баштаан даш-чылар бригадазының бо атты чедип алыр дээш үндүрген үе-шагы халас барбаан, күш-ажылчы маадырлыг демиселиниң түннелинде бүдүрүлге планын бригада ай санында ажыр күүседип келген, ылаңгыя майның 194 хуу күүсеткен, мынчангаш бо хүндүлүг атты бригадага тыпсыр үези келген-дир, ол дээрге бистериниң шуптувустуң тиилелгевис, өөрүшкүвүс-түр—деп, профэвилелиниң рудкомунуң даргазы эш Жуковская ол хуралга чугаалаан.

Бригада чедип алган чедиишкиннеринге оожургавайн, улам-на күжениишкиниг ажылдап тургаш, июнь айда кылыр ажылының планын 223 хуу күүсеткен болду.

— Барык шупту бешки разрядтың дамчылары бис, дөртү разрядтың кижилери база бар-ла харын. Оон ынай печка салып, арматура-даа кылыптар апарган улус бис, хүлээлгевистиг бир чүүлү бо-ла болгай—деп, Сиямбиль чугаалап орар.

Бо дээрге ёзулуг-ла интернационалчы өг-бүлелиг бригада болуп турар. Оларның аразындан агитатор, массачы, хөглүг-омак, сагылга-чурумнуг, он класс дооскан эртемниг Монгуш Деткени; чажам дивес, кончуг кызымак ажылчын хакас кыс Евдокия Ташкаракованы; сески класс дооскан билиглиг, ажылдын бергезинден кажан-даа чалданмас Василий Килинни; кижи өртүзү чедип чоруур назылыг, хынамчалыг, эптиг-эзлдек хоочун даш-чы Көк-кыс Доланны болгаш оон-даа өскелериниң аттарын демдеглеп каалы. Мурнунда арага-дарыга хандыгып, онаашкан ажылынга харыысалга чоктаныр турган болза, ам бригаданың кижизидикчи эки ажылының түннелинде ёзулуг даш-чы кылдыр эттинип келген Сат Хуурактың адын база маңаа алап каалы.

Бригаданың кежигүннери партия чырыдыышкынының четкизинде хаара туттунуп, өөренип турган болгаш барык шупту солун, сеткүүл чагылгалыг болуп турар.

Олег Таакпанович Сиямбиль чүгле даш-чы бригадир эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи ажылдакчы болуп турар. Ол, суур Советтиниң депутады болгаш Советтиң күүскомунун даргазының оралакчызы. Коммунистерниң улуг партиязының кежигүнү болур деп ооң шагдан бээргги күзели боттанган, эш О. Т. Сиямбиль—1960 чылдың апрельден бээр партия кежигүнүнге кандидат.

Эш О. Т. Сиямбильдиң эрес-шудургу ажылдап турарын өөренип көргеш, Красноярскиниң улус ажылагый Чөвүлели, Руда эргелели хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг чүүлдер-биле ону хөй удаа шаңнап келген.

Таңды-Уланың ары чарыында улуг бүдүрүлге черинде коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнериниң ажыл-ижи бо хүннерде мынчалдыр чоруп турар-дыр. Ынчангаш оларның улуг ажыл-ижи дүрген-не бүдүп, олар амыдырал-чуртталгазынга улам-на аас-кежиктиг, өөрүшкү-хөглүг болзуннар деп күзээлиңер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Хову-Аксы.

Кыдат Улус Республиканың соңгу-барыын можуларында күзүн тарыар кызыл-тастың ажаал алыышкыны кидин түлүк чоруп турар.

ЧУРУКТА: Шэньси можунуң Вэйнань деп черде тракторжуну тараачы кижиниң хүндүлеп чемгерип турары.
Синьхуа агентилелдиң фотозу.

ИРАК ЧАА ОРУКТА

Июль 14-түн революциязының 2 чыл болган оюн бо чылын демдеглээн Ирак Республика Чөөн чүктүң хамаарышпас аныяк күрүнелериниң өг-бүлезинде төлептиг черни ээлеп турар. Ол революцияның түннелинде Ирак бот эргелиг күрүне болу берген болгаш агрессчи шериг эвилелиден үнген база бодунуң девискээринде даштыкы шериг базаларын узуткаан болгаш улустар арасының найыралын, нейтралитетти чорударын база Бандунгтуң принциптеринге үндезилээн тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыны боттандырарын бодунуң даштыкы политиказының эң чугула принциптери кылдыр чарлаан.

Хамаарышпас хөгжүлденің оруунче киргеш, Иракты улузу колониализмниң болгаш монархияның бужар салгамырын кезээде узуткап чок кылырынче чүткүп турар. Национал экономиканы көдүрер болгаш хөгжүдер, культураны сайзырадыр, ирак улустуң чаагай байдалын хандырар дээш демиселди ирак революция болдунуң чугула соруулгазы кылдыр чарлаан. Совет кижилер ол чаагай соруулгаларның шиитпирлеттинеринге чедишкиннерни Иракты улузунга сагыш-сеткилдің ханыызындан күзеп турар.

Иракты байдалдарында хамыктың мурнунда аграрлыг чаартылгаларны боттандырары амыдыралчы чугула ужур-дузалыг. Национал орулганың хөй кезиин көдээ ажылагый берип турар болгаш чүрттүң ажыл кылыр чонунуң 70 ажыг хуузу көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар. Иракта помещиктер көдээ чонунуң үчүн бир хуузу болуп турзажок, эң-не үүш-дүжүткүр черниң 75 хуузу оларның холунда турар. Чүрттүң чер ажылдыгларының 85 хуузу бичии-даа чери чок болган ужурунда аар-берге качыгдалга таваржып турар. Ооң ужурунда аграрлыг реформаны чорудары — июль 14-түн революциязынга идепкейлиг киришкен ирак улустуң база бир кол негелдези болур.

Монархияны дужүргенинің соолунде дораан-на Иракты чаа чазаа аграрлыг чаартылгаларны боттандырар дугайында бодунуң бодалын медеглээн. Беш чылдың дургузунда чорудар аграрлыг реформаның дугайында хоойлуну ёзугаар феодалдарның чер ээлилелдерин кызыгаарлаар болгаш чери чок база эвээш черлиг тараачыннарга улуг эвес участок черлерни суттарарын, Тигр, Евфрат хемнерге суттарылга системазын. Алдыкы Месопотамияда тулаларны кургадырын планнаан. Күрүнеиин 5 улуг шенелде фермаларын организастаарын төлевилээн, культураларның дүжүдүн бедидер болгаш көдээ ажыл-агыйны чорударының аргаларын экижидер талазы-биле дуржулгаларны ол фермаларга чорудар. Ук фермалар Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тургустунар.

Ирак Республикада экономиканың өске-даа адырларының талазы-биле дешилгелиг хемчеглер боттаныр турар. Иракты экономиктиг хөгжүлдезинің дөрт чыл планы (1959 — 1963 чылдар) ажылдап кылдынган. Ол планны ёзугаар капитал салыышкыннар мынчаар хувааттынып турар: транспортту болгаш орук харылзаларын хөгжүдеринге 100,8 миллион ирак динарны, чүрттүлга тудуунга — 76,4 миллион, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге болгаш суттарылга дериишкиннерин тударынга — 47,1 миллион, чыдыышкынның хереглелинге — 39 миллион, үлетпүрүүн хөгжүлдезинге — 38,3 миллион, кадык камгалалының системазын калбартырынга — 24,6 миллион динарны киирери дезевилеттинген.

Ирак Республикага экономиктиг тудуушкуннуң төлевилелдерин акшаландырарының база бир кол үндезини нефть байлактарны ажыглаанындан кирер орулгалар болур. Нефть курлавырларының талазы-биле Ирак Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң күрүнелериниң ортузунда дөртку черни, делегейде чедиги черни ээлеп турар. Ынчалза-даа хөй он-он чылдарның дургузунда Иракты нефть курлавырлары даштыкы монополияларның холунда турган келген. Иракты нефтизинден аажок хөй кончааларны албышаан, олар Иракка ооң мырыңай шоолуг эвес хуузун шилчидип берип турган. Ирак Республиканың чаза ындыг байдалбиле эптежип шыдаваан. Нефть үлетпүрүн национализастаары айыттынмаан турзажок, ирак чазак нефть тывыжын көвүдедирин болгаш оон алдынар орулгаларның шилчидер хуузун Иракка ажыктыг кылдыр көвүдедирин даштыкы нефть компанияларындан чедип ап турар. Эрткен чылын Иракты нефтиден алган орулгаларының нинти түнү 86,6 миллион динар болган, ол болза 1958 чылда пилиттеен эң хөй көдээ түнден ажып турар.

Национал экономиканы камгалаарының эрге-ажыктарын барымдаалаш, ирак чазак даштыкы компанияларның ажыл-чорудулгазын кызыгаарлаан. Боттарының хүлээлгелерин ак-сеткилдин-биле күүсетпейн турар барыын чүктүң өлөн фирмалары-биле нефть концессияларының дугайында дугуржулгаларны күш чок болдурган. Ол чорук чамдык районнарга нефть тывыжын бодунуң күштери-биле чорудар арганы Иракка бээр.

Чүрттүң экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун быжыглаарынга чугула базым болза Ирак Республиканың стерлингилер зоназындан үнгени болур. Ирак чүрттүң национал эрге-ажыктарынга дүүштүр бодунуң акша курлавырларын ажыглаар арганы бир-ле дугаарында алганы ол-дур.

Иракты экономиказын улам ынай хөгжүдер соруулга-биле ооң чаза өлөн хөй улуг-улуг үлетпүр бүдүрүлгелерни найыралдыг чүрттарның дузаламчызы-биле тургузарын төлевилээн.

Ол үлетпүр бүдүрүлгелериниң эң чугулазы болза Киркуканың чоогунда химиктиг завод болур, ол завод чыл бүрүде 65 муң тонна күгүрүү, 110 муң тонна күгүрүлүг кислотаны бүдүрер күчүлүг кылдыр тургустунар. Багдад хоорайның чанынга чылда 75 муң тонна чедир каңды бүдүрер күчүлүг металлургия заводун Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тудары планнаттынган. Совет-ирак дугуржулганы ёзугаар Самаррага фармацев заводун, Кербель районга дүк ажылдап кылыр талазы-биле бүдүрүлгелерни Рамади чоогунга шил заводун, Кут хоорайның чоогунга лөвен-саазын пөстерниң болгаш ук кылыгларының фабрикаларын турсузары көрдүнген.

Ирак Республика хамаарышпас экономиктиг хөгжүлдениң оруунда тодаргай дешилгени ам белин чедип апкан. Кыска үениң дургузунда — 1958 чылдың августан 1959 чылдың июльга чедир республикада чиик үлетпүрүүн 23 чаа бүдүрүлгелери ажыглалга киирттинген. Багдад, Басра, Киркука хоорайларда чылыг күжү-биле ажылдаар үш улуг электростанцияларның тудуу дооступ турар. Бо чылдың февральда Багдад — Басра демир орук шугумун чаарты тудар талазы-биле ажыл эгелээн, ону Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле чорудуп турар. Басра районда нефтиниң улуг портунуң тудуу эгелээн.

Ирак Республикада тускай өртемниглерниң национал кадрларын белгеткээринге улуг кичээнгейни салып турар. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле 10 профессионал-техниктиг өөредилге черлери тургустунар.

Чүрттүң чонунуң амыдыралчы деннелин бедидер талазы-биле практиктиг хемчеглерни боттандырып турар. Чазак аъш-чемге өртектерни болгаш чүрттаар бажыңның хөлөзи төлевирин чиигедир дугайында өлөн декреттерни үндүрген. Ажылчыннарның ажыл төлевириниң чогуур дээн хемчээлин доктааткан. Чер болганга 8 шактыг ажыл хүнүн боттандырган. Үндүрүг онаалгазының системазын эде көрген.

Чүрттаар бажың талазы-биле кризисти узуткаар соруулга-биле республиканың чаза чүрттүң янзы-бүрү районнарында 10.186 бажыңнарның тулуун боттандырып турар. Ол болза — 23064 чүрттүлга бажыңнарын тударын көрүп турар программаның кезии болур. Эмнелгелеринин, медицина колледжаларының, школдаларның тудуунга база дадык камгалалын болгаш чыдыышкыннарын ажыглаар талазы-биле өске-даа хереглелдерге өлөн хөй хөрөнгилерни дөзевилеп турар.

Ынчалза-даа Иракты улузу дешилгеже кандыг-даа шаптыкка таварышпайн чоруп орар деп бодаар болза, частырыг болур ийик. Июль 14-түн революциязының түннелинде өлүмүг аштырыышкынга таварышкан колонизаторлар болгаш Чоокку база Ортаакы Чөөн чүктүн чүрттарының реаксылыг белүктери нинтилел хөгжүлдезинің хоойлуларын барымдаалап көөрүн болгаш бодунуң хуу-салымын болу шиитпирлээр арганы ирак улуска тыпсырын күзевейн турарлар. Улустуң чангыс эвин чартыктырар, дешилгелиг чаартылгаларның оруундан тайызырынче Иракты албадаар, чуртка өйү келген экономиктиг болгаш социал реформаларны чорударынга шаптык чедирер дээш олар бүгү-ле күжениишкиннерин салып турар. Реакционерлер Иракты демократтыг күштеринче, хамыктын мурнунда ирак коммунистерже, профэвилел, тараачын болгаш улустуң өске-даа хөй-нинти организацияларынче, боттарының халдаашкыннарын соксатпайн турарлар.

Совет улус национал хамаарышпас чорукту быжыглаар, экономиканы болгаш культураны хөгжүдер дээш ирак улустуң маадырлыг демиселин ханы эп-сеткилдің каттыжыышкыны-биле көрүп турар. Совет чазак экономика болгаш культура талазы-биле дем каттыжылганың дугайында хөй дугуржулгаларны Иракты чаза-биле чарган. ССРЭ чөөлини ажыглааны дээш чылда 2,5 хууну тыртар кылдыр 550 миллион рубль түүнүг чөөлини Иракка тывыскан. Совет даштыкы садыг организациялары 350 хире ирак фирмалар-биле садыглажып турар. Багдадка совет үлетпүр делгелгезинің ажыдыышкынына А. И. Микоянның чорааны Ирак биле ССРЭ-ниң аразында найыралдыг харылзаларның болгаш кады ажылдажылганың быжыгарынга дөгүм болган.

ССРЭ биле Ирак Республиканың аразында тургустунган харылзаалар тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, үре-түннелдиг кады ажылдажылганың принциптеринге үндезилеттинген болгаш Чоокку база Ортаакы Чөөн чүкке тайбыныың чугула фактору болур.

Ф. СЕЙФУЛЬ-МУЛЮКОВ.

Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлелиниң Бюрозунуң сессиязы доозулган

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлелиниң Бюрозунуң калбак сессиязы ажылын дооскан. Бүгү-делегейниң улустарынга ТБЧ-ниң Бюрозунуң ыыйгырыын, никити декларацияны, чепсеглекиишкиннки дүжүреринің болгаш тайбыңны быныглаарының талазы-биле Бүгү-делегей кампаниязын чорударының дугайында рекомендацияны, Конгода байдал дугайында резолюцияны, Куба дугайында резолюцияны болгаш өске-даа документилерни сессия хүлээп алган.

Вашингтонда аймаараашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1960 чылдың июль 1-де америк шериг самолёттуң совет кызыгаарны үрээнинің дугайында Совет чазактың удурланыышкын нотазы АКШ-тың албан-дужаалдыг төлөлекчилерни аймаарадыпкан. «У-2» дээр шпиончу самолётту дүжүр атканынын соонда АКШ-тың чазак органнарының хоозун медеглелдериниң бүгү-делегейге сойгалаттынганының үезинде таварышкан чөгенчиг чоруун Вашингтонуң албан-дужаалдыг кижилери утпаан. Ынчангаш «америк шериг самолёдунуң база катап дүжүр аттырганының талазы-биле Вашингтон будулгаалыының медеглел кылырын болдурбазын оралдашкан» деп «Нью-Йорк таймс» солун демдеглээн.

«РБ-47» деп америк самолёттуң Баренцово далайның кырынга совет ужудукчуларының дүжүр атканының дугайында долу отчётту кылырын Күрүче департаментизинден болгаш Камгалал министерствозундан президент Эйзенхауэр негээн» деп Ак бажыңның дыңнаткаңын амгы үеде президент Эйзенхауэрниң чоруп турары Ньюпорттан (Род-Айленд штат) Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилели медеглээн.

Бут бөмбүү

СПОРТ

Областа болгаш Кызыл хоорайга бирги чер дээш бут бөмбүүнүң маргыдаалары үргүлчүлеп турар.

Кызылдың № 2 чүк АТК-зының бут бөмбүүчүлери типографияның ийги командазы-биле ойнаар хүнүнде стадионга келбейн барганнар. Ынчангаш оларны уттурган деп саналаан. Типографияның ийги командазы бодунуң бөлүүнде ойназа чогуур бүгү оюннарын доосканы ол. Олар 6 сандан 4 санны алган болгаш удурланыкчыларының хаалгазынче 6 мячикти киирип, бодуунуунче 7 мячикти эрттиргеннер. Аэропорттуң командазы эрткен чылгы область чемпиону Кызылдың пассажирлер АТК-зының командазы-биле ойнаар турган, база-ла келбээннер, ынчангаш олар база-ла 0 санны алган.

Типографияның бирги командазы тудуг трезинің бут бөмбүүчүлерин 9:1 санга уткаш, бодунуң бөлүүнге бирги черни алган. Олар нинтизибиле өскелерниң хаалгазынче 11 мячикти киргеш, бодунуунче чүгле 2-ни эрттиргеннер. «Динамонуң» бирги командазы септелге заводунуң аныяк командазын 7:1 санга, а № 1 чүк АТК-зының бут бөмбүүчүлерин 4:0 санга уткан. Динамочулар бодунуң бөлүүнге 3 команда-биле ойнаан эң-не хөй — 27 мячикти киир тепкеннер. Шеригниң Н кезээнің командазы бодунуң бөлүүнге база-ла бирги черни алган. Түс-түс бөлүктерге бирги черни алган командалар финалга ойнаар.

Ю. МЫЛЬНИКОВ.

Областа АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа булутгаылап, аяскылап даар-даар ыяш-бооп-даа ыяш-даа. Кыска чаашкыннар болгулаар. Диңмирээшкиннер база болур. Хат өй-тавында болгаш чамдык черлерге дыңзыг. Агаарның температуразы: областа — 22—27, а Кызылда — 25—27 градус чылыг.

Редакторнуң ораалчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Сапыктарлыг моортайның чаа уруулдары»—10 шахта; «Орус сувенир»—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шахтарда; бичи залга: «Шөлдер ыырында диңмирээшкин»—5, 7, 9 шахтарда.

«Кад-Хем»: «Лили»—11, 1.15, 7.15, 9.15 шахтарда; «Өлүг кижилер»—3.15, 5.15 шахтарда.

«Восток»: урулларга программа—11.15 шахта; «Григорий Сковорота» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шахтарда.

Садта кинотеатрга: «Дугуйлар дагжап чоруп турда»—5, 7, 9 шахтарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп киноны көрүнер.

Антиамериканчы чыскаалдар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пренса Латина агентилелиниң Панамадан дыңнатканын ёзугаар алырга, Панаманың национал университединиң студентилери Панама каналдың зоназынга «АКШ-тың чазааның талазынан күүлээшкиннерге» удурланганының демдээ кылдыр Панамада америк элчин черниң бажыңының чанынга чыскаал кылган. «Американнар моон үүп чорунар!», «Канал бистин!» дээн лозунгларны студентилер ап чораннар.

АКШ-тың хамаарышпас чоруунуң хүнүн таварыштыр ук өөредилге черниң төөгүзүнде бир-ле дугаар кизээл үспес дугайында шиитпирни студентилерниң негелдеринге каттыжып турарының демдээ кылдыр университеттің эртемденнер чөвүлели үндүргеннер.

Ол ышкаш антиамериканчы чыскаалдар Сан-Хуанга (Пуэрто-Рико) база болган. АКШ-тың хамаарышпас чоруунуң хүнүн таварыштыр аңаа болуп турган ёзулалга боттарының Төрээн чүрттүнүң хамаарышпас чоруу дээш чыскаалган пуэрториканчылар ол ёзулалды үзе кирип, ук черниң национал гимнизин ырлажып турганнар.

Джонсоннуң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың сенадында демократтыг партияның төлөлекчилериниң бөлүүнүң баштыңы Линдон Джонсон демократтыг партияның ам болур съездизинге президентиниң албан хүлээлгезинге бодунуң кандидатуразын дешидерин чедип алыр дээнин июль 5-те чыылдырган парлалга конференциязынга тускай чарлаан.

БОННДА ШЕРИГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

БОНН. (СЭТА). АКШ-тың шериг министри Бракер ГФР-ниң камгалал министри Штраус-биле чугаалажыышкыннар чорудар дээш ында чеде берген. Аңаа чоруттунар чугаалажыышкыннарның дугайында гускай чүү-даа дыңнатпайн турар. Ынчыг болза-даа америк министр Бундесверни шаап халдаарының чепсектери-биле дериир деп июль 4-те чүве чугаалап турганын бүгү парлалга дыңнаткан. Бундесверни «Поларис» деп ракеталар-биле чепсеглээрин АКШ чөпшээреп турар дээрзин Бракер медеглээн. АКШ-ка соолгу аян-чоруунуң үезинде ГФР-ниң камгалал министри Штраус ук ракеталарны «сонуургааның илереткен» деп ол демдеглээн.

«Поларис» деп ракетаны атом-биле октап база болур дээрзин солуннар айтып турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чаза килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС — 00867. Чагыг № 1731. Культура эргелелиниң типографиязы.